

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ИНСТИТУТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК
„КРСТЕ МИСИРКОВ“ – СКОПЈЕ

МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК – ИЗВОР НА НАУЧНИ ИСТРАЖУВАЊА (ДОМА И НАДВОР)

Скопје, 2021

Меѓународен уредувачки одбор

д-р Елена Јованова-Грујовска, н. сов./ред. проф. (директорка на Институтот)

д-р Лидија Тантуровска, н. сов./ред. проф. (главна и одговорна уредничка)

д-р Борче Арсов, в. н. сор./вонр. проф. (секретар)

д-р Катица Трајкова, н. сов./ред. проф.

д-р Весна Костовска, в. н. сор./вонр. проф.

д-р Снежана Петрова-Џамбазова, в. н. сор./вонр. проф.

акад. Јан Соколовски (Вроцлав)

д-р Вера Смоле (Љубљана)

д-р Емине Инанир (Истанбул)

д-р Макеј Кавка (Краков)

д-р Ален Калаџија (Сараево)

д-р Жарко Бошњаковиќ (Нови Сад)

д-р Наталија Бороникова (Перм)

д-р Бранко Тошовиќ (Грац)

д-р Станислав Станковиќ (Косовска Митровица)

д-р Борјана Прошев-Оливер (Загреб)

Зборник на трудови од Меѓународната научна конференција „Македонскиот јазик – извор на научни истражувања (дома и надвор)“, одржана на 20 и на 21 октомври 2020 година во рамките на Отворените денови на Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Скопје

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“, Скопје

811.163.3(062)

МЕЃУНАРОДНА научна конференција "Македонскиот јазик - извор на научни истражувања : (дома и надвор)" (2020 ; Скопје)

Македонскиот јазик - извор на научни истражувања : (дома и надвор) / Меѓународна научна конференција "Македонскиот јазик - извор на научни истражувања (дома и надвор)" (20 и 21 октомври 2020 година) ; [главен и одговорен уредник Лидија Тантуровска]. - Скопје : Институт за македонски јазик "Крсте Мисирков", 2021. - 286 стр. : илустр. ; 21 см

Фусноти кон текстот. - Библиографија и summaries кон трудовите

ISBN 978-608-220-073-6

а) Македонски јазик -- Собири

COBISS.MK-ID 55116549

© Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Скопје, 2020

Сите права за ова издание се заштитени со закон. Забрането е копирање, умножување и објавување делови или на целото издание во печатените и во електронските средства за јавно информирање, или друг вид јавна употреба или изведба, без согласност на авторот или на издавачот.

МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК – ИЗВОР НА НАУЧНИ
ИСТРАЖУВАЊА (ДОМА И НАДВОР)

Меѓународна научна конференција
(20 и 21 октомври 2020 година)

Скопје, 2021

Бобан Карапејовски
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“
Филолошки факултет „Блаже Конески“ – Скопје
Скопје

Марија Пандева
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“
Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура – Скопје
Скопје

ПРИМЕНАТА НА НЕКОИ СОВРЕМЕНИ ЛИНГВИСТИЧКИ ТЕОРИИ ВО ГРАМАТИЧКИТЕ ПРОУЧУВАЊА НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК – ОПРЕДЕЛЕНОСТ И МОДАЛНОСТ

Апстракт: Тргувајќи од сфаќањето на граматичките категории како „класа/група граматички значења, кои во себе спојуваат различни формални единици, кои се наоѓаат во однос на единство на најопштото апстрактно значење, и се наоѓаат во однос на противопоставеност на исто така апстрактни, посебни значења“ (Шведова 1979: 59), а имајќи го предвид и тврдењето на Лифанов (1999: 7) дека „во граматиката терминот ‘граматичка категорија’ е јадро, па затоа нејзината анализа има примарно место во изучувањето на граматичкиот строеж на јазикот“, се осврнуваме на поместувањата во дефинирањето на граматичките категории *определеност* и *модалност* и можната нова призма на која би се подложиле македонските ексерпти, применувајќи ги ваквите дефинирања во современата лингвистика. Под современа лингвистика го подразбираме периодот на втората половина на 20 и првата на 21 век, особено пристапите што се појавуваат по првото издание на Граматиката од Конески, кои не се нужно непознати и непримените во македонската лингвистичка средина, но нивната апликација била спорадична или само во одделни стручни/научни монографии или соопштенија.

Клучни зборови: лингвистички теории, 20-21 век, граматички категории, модалност, определеност.

Историјата на граматичките проучувања на македонскиот јазик е подолго од неговото постоење како стандардизиран јазик. Тоа ја покажува природноста во развојот на еден јазик на определен ареал и неговиот нужен пример, во случајов дури и со задоцнување, кон фаза во која се засилуваат таквите проучувања, а и се користат за да се создаде стандардизирана варијанта. Во дадена епоха, под воздејство на различни фактори и околности, таквите граматички проучувања се засноваат на актуелните лингвистички теории, односно системот на теориски знаења што е владејачка парадигма на времето.

Значајните и многубројни јазични проучувања и теориски промислувања во втората половина на 20 и на почетокот на 21 век, придонесоа да може одново да се прочита и да се опише дадена граматичка структура низ призмата на новите сознанија или – можеби попрецизно – на новите начини за читање и интерпретација на тие сознанија. Особено стана важно субјективното, личното во јазикот и светогледот низ визурата на поединецот, што наоѓа свој израз во *о̀йрeдeлeнoсѝa* и во *мoдaлнoсѝa*.

Кога зборуваме за субјективното во јазикот, а *о̀йрeдeлeнoсѝa* е во опсегот и, честопати, резултат на изборот на првото лице, нужно кратко мора да се осврнеме на некои последни согледби на Е.В. Падучева (посебно во: Падучева 2017; Падучева 2019). Во основата на нејзиното сфаќање на *ėѝoцeнѝpициѝe* се два става – на Емил Бенвенист и на Карл Билер: првиот вели дека јазикот толку силно се одликува со искажување на субјективноста, што се поставува прашањето дали тој воопшто би можел, ако се устрои поинаку, да функционира и да се нарекува јазик; вториот (Билер), всушност, е кумот на терминот „егоцентрички/егоцентричен“ (во образувањата на именски групи/колокации од типот на *ėѝoцeнѝpичкo yкaжyвaњe, ėѝoцeнѝpички aсѝeкѝ на јазикoѝ* (сп. Падучева 2019: 18). Овој термин ги означува „оние зборови, граматички категории, синтаксички конструкции, чија семантика го подразбира *ѝoвopиѝeлoѝ*, во однос на учесниците во опишаната ситуација“ (Падучева 2019: 17). Падучева (*ibid.*) дава три примери [(1) а., б., в.], во кои во првиот говорителот е во улога на субјект што е несигурен во мислењето; во вториот – кај субјектот се појавува некаква желба, искажана во субјунктив; во третиот деиксисот (простанствениот ориентир, т.е. прилогот за место) ‘тука’ го означува местото каде што се наоѓа говорителот:

- (1) а. *Иванов, кажется, в Москве. (Иванов, се чини, е во Москва.) – кажется (се чини) = ‘говорящему кажется’ (‘му се чини на говорителот’);*
б. *Был бы сын здоров! (Да биде синот здрав!) – ‘говорящий хочет, чтобы сын был здоров’ (‘говорителот посакува да биде синот здрав’);*
в. *Осторожно, здесь гвозди (Внимание, тука има клинци) – здесь (тука) = ‘там, где находится говорящий’ (‘таму каде што се наоѓа говорителот’).*

И покрај тоа што граматички субјект во (1а) е *Иванов*, кога се работи за третото лице, говорителот, иако не е формално пројавен во претходната реченица/исказ, тој, сепак, учествува во моделирањето на пропозициската содржина врз основа на неговиот избор на средства со кои ја прикажува ситуацијата. Па, затоа и Падучева го определува „говорителот во улога на субјект што е несигурен во мислењето“. Така, овде определбата „субјект“ можеме да ја сфатиме надвор од основното синтаксичко значење или, *sensu lato*,

во семантичка смисла, иако на планот на семантиката, *sensu stricto*, не оперираме со термините *субјектӣ* и *објектӣ*.

а) За модалноста

Истото можеме да го аплицираме и врз модалните глаголи, кога говорителот реферира на третото лице; во реченици од типот на:

- (2) *Тој мора да дојде кај нас.*
- (3) *Големи кулиси облејени со ѝердуви
заглавени ѝо малиѝе улички. Забранетио
заобиколување: **морайе** да минеѝе
низ ѝажни огледала, низ влажни огледала, низ лажни
огледала. (...) (Ур, 147)*
- (4) *Тој мора да е веќе сѝијнаѝ ѝаѝу.*
- (5) *Посѝои, **мора** да ѝосѝои ѝаа сѝрана на свеѝоѝ. (Ур, 87)*

модалниот глаголот *мора* во сложениот предикат *мора да дојде / морайе да минеѝе* искажува деонтичка модалност, но модалноста ги надминува границите на исказот и преминува во говорната ситуација, бидејќи оној што ја изразува *наредбаѝа* или *дозволаѝа*, *обврскаѝа*, *барањеѝо* итн. е говорителот, повторно формално неприсутен во одделните реченични членови: во примерот (2) субјектот и предикатот се во трето лице, додека во примерот (3) – во второ. Како што епистемичката модалност искажана со *мора* во примерите (4) и (5), како дел од сложениот предикат *мора да е / мора да ѝосѝои* е израз на ставот на говорителот околу вистинитоста на исказот, и покрај тоа што, повторно, тој не е формално одразен во дадениот исказ/реченица¹ – ‘тој сигурно е стигнат таму’, ‘сигурно постои таа страна на светот’.

¹ Тука само кратко ќе ја направиме дистинкцијата *деонтичка* vs. *еѝсѝемичка* модалност. Под поимот *деонтичка* модалност се подразбира изразувањето „задолжителност/должност, потреба, забрана, дозвола; потоа нужност или можност... И. Чашуле (Чашуле 1989) го илустрира овој тип модалност со примерот: *Тој може да дојде уѝре*, со значење ‘дозволено му е да дојде утре’“ (Минова-Гуркова 2000: 155). Под *еѝсѝемичка* модалност се подразбира „оцена на зборуваачот за веродостојноста на она што го соопштува. (...) Други термини познати во врска се: персуазивна и епистемична (епистемска) модалност, за која Џ. Лајонс (1979) ги дава признаците: знаење, верување, мислење, а И. Чашуле (1989) ја илустрира со примерот: *Тој може да дојде уѝре*, со интерпретации: а. ‘Тој можеби ќе дојде утре’; б. ‘Мислам дека тој ќе дојде утре’. Како основни средства за изразување на епистемската (епистемичната) модалност во македонскиот јазик, Р. Ускова (1992) ги наведува глаголските форми противставени врз основа на тоа дали соопштуваат за засведочени или за незасведочени дејства, додека лексичките и интонациските средства, според авторката, служат за дополнително истакнување на основното значење, на пр.: сигурно, секако; изгледа, можеби; наводно, божем и сл.“ (ibid.). За повеќе во врска со модалноста во македонистички контекст, в. Минова-Гуркова 2000: 84–85, 152, 154–157; Чашуле 1989; Чашуле 1997, Ускова 1997. За модалноста воопшто, сп. Palmer 2001.

Во таа смисла, кај предикатите од втор, а за такви се сметаат оние што добиваат дополна/аргумент во вид на предикат од прв ред (*Дојдов. наспрема: Мислам дека дојдов.*)², секогаш постои, ако се работи за субјект во граматичко второ или трето лице, особено кај деонтичката модалност, уште еден имплицитен предикат од втор ред, кој често е и елиптичен, чиј аргумент е предикатот од втор ред и тој е воведен, најчесто, со глагол на зборување (вели, рече, вика) или перформативни глаголи (ти наредувам и сл.):

(6) *Дојди.*

(7) *Дојдов.*

(8) *Мора да дојдеш.*

(9) *Јас велам / тиј рече / ти наредувам дека мора да дојдеш.*

Па, така, граматичкиот субјект тука често не е вршител на дејството, тоа е претпоставено, претпочитано, а вистинската и заокружена процесуалност е кај првото лице – комплетиран е процесот *наредува, зборува, вели* итн., а она за што се *зборува, наредува, вели* не значи и дека е нужно комплетирано дејство. Се разбира, предикатот од втор ред што добива аргумент во вид на предикат од втор ред ја носи и ознаката на *oratio obliqua* (индиректен говор), наспрема оние со *oratio recta* (директен говор), од типот на:

²„Целите предикатско-аргументски структури (пропозиции, натаму ПАС) се појавуваат како аргументи до таканаречените предикати од втор ред, т.е. до предикати кои не ги комуницираат директно релациите што персоналниот субјект (говорителот) ги забележува, односно како резултат на сопственото толкување – ги открива во светот околу него, туку го одразуваат самиот процес на восприемањето и/или на толкувањето на светот од страна на човекот. Значи, наместо, да речеме, со конструкциите како (1) *Врне.*, (2) *Имаш нов фусџан.*, *Ќе ти го донесам.*, (4) *Дојди шито џоскоро!*, итн., каде што имаме работа со реченици конституирани од предикати од прв ред, соочени сме со конструкции од типот: (1') *Чинам дека врне.*, (2') *Гледам дека имаш нов фусџан.*, (3') *Веџувам дека ќе ти го донесам.*, (4') *Ти наредувам.../Те молам ... да дојдеш шито џоскоро*, и сл., конституирани од предикати од втор ред, а во кои дел-реченици со предикати од прв ред, претставуваат аргументски изрази. Карактеристична семантичка особина на предикатите од втор ред е нивниот однос кон основните онтолошки и епистемолошки категории факт – нефакт и вистина – невестина. Соодветните опозиции делумно се граматикализирани во рамките на категориите време и начин“ (Тополињска 1995: 128).

„За потсетување: под предикати од прв ред ги подразбираме предикатите (а) чии аргументи имаат за референти ентитети што ги издвојуваме како делови од светот (во текстот претставени како именски синтагми), или (б) кои на определени ентитети им припишуваат одредени особини, сп. на пр. *Јане чииа книга* или *Оваа девојка е убава*, и сл.; под предикати од втор ред – оние кои ги одразуваат менталните состојби на човекот и како аргументи ги врзуваат токму луѓето и содржината на нивните судови, емоции итн. (соодветно на површината на текстот претставени во форма на именски синтагми или на зависни – т.н. комплементарни – реченици), сп. на пр. *Јане џланира да оди на море*; најпосле, под предикати од трет ред ги подразбираме оние кои ги одразуваат механизмите / начините на нашето размислување за светот, текот на нашето заклучување и, соодветно, прифаќаат само пропозиционални аргументи; тие на површината на текстот најчесто се реализираат како сврзници, поретко како глаголи или номинализации, сп. на пр. *Не дојдов бидејќи дејшејто беше болно. ~ Болесџа на дејшејто беше џрчина шито не дојдов.*, *Ќе дојдеме, ако е времејто убаво. ~ Нашејто доаѓање е обусловено од времејто*, и сл.“ (Тополињска 2009: 10).

(10) *Ти наредувам да одиш!*

пример во кој се надминува редувантната компонента од примерот (9): *џи наредувам – мора*.

Практично, модалноста и предикатите од втор ред покажуваат и се релевантни за опозицијата објективно – субјективно, зашто јазикот како антропоцентричен и егоцентричен систем, во фокусот ја става призмата на зборуваачот, т.е. на првото лице во системот на персоналните заменки, тесно врзан со вербалниот систем.

Перкинс (Perkins 1983: 10) укажува дека главните типови модалност (в. фуснота 1) можат да се доведат во врска со три основни принципи во зависност од законите што влијаат, т.е. што дејствуваат на пропозициската содржина, односно дали се работи за рационалните, за општествените или за природните закони. Перкинс ја дели модалноста на три типа, според „можниот свет“ на кој се однесува можноста или потребата. Со изразот „можни светови“ Перкинс мисли на различните ситуации во кои се среќаваат можноста и потребата. Трите типа модалност, според Перкинс, се епистемична, деонтичка и динамична. Епистемичната модалност е онаа во која потребата и можноста се одредени од „рационални закони“, односно од мислењето/односот на една или на повеќе личности кон веродостојноста на исказот. Деонтичката модалност е онаа што им се потчинува на „општествените закони“, односно со неа се искажува дозвола, забрана или обврска кон општествените норми. Динамичната модалност се води според „законите на природата“, односно според знаењата, желбите, потребите и можностите на живите суштества.

Со следните примери ги опишуваме овие три модалности:

- (11) *Можеби ќе врне уџре*. (епистемична можност, според говорителот постои можност да врне утре)
- (12) *Мора да врне*. (епистемична потреба, според говорителот неговиот исказ е точен односно не може да биде погрешен.
- (13) *Можеш да дојдеш уџре*. (деонтичка можност, соговорникот има дозвола да дојде утре)
- (14) *Треба да дојдеш уџре*. (деонтичка потреба, соговорникот има обврска да дојде утре)
- (15) *Тој знае да вози*. (динамична можност: способност)
- (16) *Тој може да ја отвори вратата*. (динамична можност: надворешните околности не забрануваат да ја отвори вратата)
- (17) *Таа сака да дојде кај нас*. (динамична потреба: желба)

Според Палмер (Palmer 2001: 8–10), модалноста може да биде епистемичка и евиденцијална или деонтичка и динамична. Во првата група, епистемичката и евиденцијалната модалност ги разделува тоа што епистемичката модалност искажува мислење за фактичкиот статус на исказот/пропозицијата, а евиденцијалната модалност го искажува и доказот за фактичкиот статус на исказот/пропозицијата.

(26) *Таа мора да е дома.* (епистемичка модалност, таа мора да е дома затоа што не е на работа)

(27) *Таа мора да е дома, ѓи зела клучевите.* (евиденцијална модалност, таа мора да е дома затоа што ги зела клучевите)

При искажувањето на овие модалности, процесот на дедукција игра голема улога, па така, можеме да кажеме дека се работи и за инхеренција, која во македонскиот граматички систем, дополнително, се искажува и со формите на минатото неопределено време.

Во втората група модалности, според Палмер, спаѓаат деонтичката и динамичката модалност. Разликата меѓу овие две модалности е тоа што деонтичката вклучува фактори што се надворешни во однос на релевантната индивидуа во исказот/пропорцијата, а динамичната вклучува внатрешни фактори во врска со индивидуата. На пример:

(28) *Тој може да дојде.* (дозвола)

(29) *Тој мора да дојде.* (наредба)

(30) *Тој може да зборува француски.* (вештина)

(31) *Тој ќе го најрави штоа за тебе.* (желба)

Во првите два примера се претставени дозволата и наредбата како типолошки категории на деонтичката модалност, а во вторите вештината (возможноста) и желбата како категории поврзани со динамичната модалност.

б) За определеноста

За класични *еџоцентрици* Падучева ги смета деиктиците, бидејќи „тие дозволуваат упатување (посочување, реферирање) кон лица, објекти, настани, случувања, делови од просторот и времето преку односот со говорителот во моментот на зборувањето и на местото на зборувањето“ (Падучева 2019).

Ние ќе го доведеме поимот на еџоцентриците во релација со експонентите на определеноста, откако веќе се уверивме дека тоа мошне уверливо функционира кај модалноста. Имено, прикажувањето на нешто како определено или неопределено, издвоено од множеството и познато или само неозначен/непознат елемент, може да биде одлука на говорителот и да зависи (и) само од него. Кај неопределеноста веќе имаме експлицитни показатели на ваквиот (со)однос, па во македонската лингвистичка литература се прави разлика меѓу „објективна“ и „субјективна неопределеност“ и преку различни

експоненти – *еден* наспрема *некој* (сп. Тополињска 1974: 74–75; Минова-Гуркова 2000: 63, 124–125). И покрај тоа што тука само ја воведуваме и оваа карактеристика на експонентите на определеноста (покрај трите пристапи за кои рековме дека ќе бидат основните во нашиот опис и анализа – семантиката, формалните гласежи и, како помошен пристап, функциите), односно и покрај тоа што одделно кај секој од експонентите ќе се задржиме и ќе ги илустрираме можните субјективни пројави, т.е. можноста тие да бидат прогласени за *еџоценџриџи*, *mutatis mutandis*, според погорното дефинирање, сепак, тука ќе дадеме, како увод кон темата, само неколку примери, кои го отсликуваат погорното и ни го даваат барем делумно правото и за еден ваков пристап.

Определеноста, односно „определените референџијални изрази“, според Лајонс (Lyons 1977: 179), во англискиот се пројавува во три вариетети, имајќи ја предвид граматичката гледна точка: определени именски групи, лични имиња и лични заменки. Она што ги *обединува*, т.е. она што е *заедничко* за нив, е дефиниџијата на *ојределеностџа*.

Предизвикот за дефинирањето на определеноста честопати, особено во јазикознанието од поново време (од втората половина на 20 век, па наваму), се наметнувал во лингвистичките истражувањата. Се работи за сложен процес, за кој нема единствен став меѓу оние што се занимавале пошироко со науката за јазикот, но и оние што се специјализирале во оваа област. Еден друг Лајонс (Кристофер, наспрема Џон, цитиран погоре – Christopher Lyons) го реактуализира проблемот на дефинирањето на определеноста, посочувајќи два можни пристапи: едниот во својата основа ја има т.н. познатост и можност за идентификување (“*familiarity and identifiability*”), а другиот се темели на единственоста/уникатноста и инклузивноста (“*uniqueness and inclusiveness*”). Кај него (сп. Lyons 1999: 1–12) се отвораат основните прашања за тоа зошто именските групи како оние во типот (32):

(32) *Уџирово куџив авџомобил/џанџалони/сџан*.

се неопределени (немаат формален експонент на определеноста ниту во вид на членска морфема ниту во вид на показна заменка), иако исказот нужно налага дека се работи за познат и единствен елемент во свеста на зборуваџот, односно која е разликата меѓу (32) и (33):

(33) *Уџирово џо куџив авџомобилоџ/џанџалониџе/сџаноиџ*.

Се разбира дека примерите (32) и **Error! Reference source not found.** како заеднички именител ја имаат логичката врска на познатост на референтот за говорното лице – штом тоа купило нешто, тогаш тоа е сега во негов посед и нужно е познато, единствено и *ојределено* за него. Па, тогаш, зошто е можно овој референт да се прикаже на два различни начини: и како *ојределен* и како

*неопределен?! Врзано со поимот на егоцентриците од погоре, тука имаме спротивна постапка – имено, првото лице одлучува, имајќи ги предвид своите знаења или претпоставките за знаењата на соговорникот, да прикаже нешто како определено или неопределено, претпоставувајќи го нивото на можност за идентификување кај соговорникот. Лајонс (Lyons 1999: 3) наведува дека овие примери се претставници на хипотезата за *познатост* (*familiarity*) – „*the* (експонентот на определеноста, кој и каков и да е, заб. Б. К.) укажува дека ентитетот денотиран од именската група е познат и за зборуваачот и за слушателот, додека *a* (експонентот на неопределеноста, независно дали има формален експонент или се искажува со отсуство на лексички или граматички показател, заб. наша) се користи кога зборуваачот не сака да укаже на таква споделена познатост“. Тој понатаму ја надополнува и ја развива (хипо)тезата за познатоста со поимот на *можност за идентификување* (*identifiability*), односно преку познатоста ние го наведуваме слушачот да го идентификува референтот за кој се зборува (сп. Lyons 1999: 5–6). Ова надополнување на хипотезата за познатоста тој ја илустрира со примерот (34):*

(34) *Ана се обидува да закачи слика на ѕидот. Петар влегува во просторијата. Ана му вели: „Погај ми го чеканот!“ Петар гледа наоколу и на ѕидот забележува чекан³.*

Кога му се обраќа Ана, Петар не знае дека во просторијата има чекан, но разгледува наоколу, здогледува предмет што може да се означи како *чекан* и на тој начин успева да го *идентификува*, на што упатува и глаголот *погаде*, што значи дека постои референт во блиското окружување што ги има карактеристиките на денотатот *чекан*. Во македонскиот тоа може да се прикаже и со вариететот наставка за покажување и блискост и оддалеченост (проксималност и дисталност):

(35) *Ана се обидува да закачи слика на ѕидот. Петар влегува во просторијата. Ана му вели: „Погај ми го чеканов/чеканон!“ Петар гледа наоколу и на ѕидот забележува чекан.*

Со примерот (35) се упатува поточно и на просторните координати на референтот, односно тој се определува и *дејствително*.

Тој е приврзаник на дефинирањето на членот како средство за означување на нешто што е познато. Се разбира, тука имаме три можни вариетети: индивидуализација, анафора и генерична употреба на членот. Третиот случај е важен, зашто навидум се коси со поимот на индивидуализацијата, но, сепак, Курц тоа го толкува како земање на индивидуализиран елемент како претставник на родот (генусот), но повеќе

³ Примерот е, *mutatis mutandis*, идентичен со оној кај Лајонс (Lyons 1999, 6). Направени се некои стилски приспособувања.

како индивидуализација на извесен тип единки наспрема друг тип единки⁴ (Krámský 1972: 21)⁵.

Имајќи предвид литература што ги одразува јазичните погледи од 70-тите години наваму, теориите поставени кај тие автори беа почетната точка за споредба на таквите сфаќања за овие две – сега веќе може слободно да се каже – егоцентрички категории со граматичкиот систем на македонскиот јазик. Се покажува дека таквите погледи мошне лесно се аплицираат врз македонскиот граматички систем, со што теориите од понов датум ѝ се приопштуваат на македонската граматика, а македонскиот се става на мапата јазици врз кои може да се применат (и) современите лингвистички теории.

Литература

- Лифанов, К. В. 1999. *Морфологија словацкогo языка*. Москва: Московский государственный университет имени М. В. Ломоносова, Филологический факультет.
- Минова-Гуркова, Лилјана. 2000. *Синџакса на македонскиот сџандарген јазик*. Скопје: Магор
- Падучева, Елена Викторовна. 2017. Эгоцентрические языковые единицы. [Достапно на: http://rusgram.ru/%D0%AD%D0%B3%D0%BE%D1%86%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B5_%D1%8F%D0%B7%D1%8B%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%8B%D0%B5_%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%8B]
- Падучева, Елена Викторовна. 2019. Эгоцентрические единицы языка. [2-е издание] Москва: Издательский дом ЯСК.
- Тополињска, Зузана. 1974. *Грамаџика на именскаџа фраза во македонскиот лиџератџурен јазик*. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите.
- Тополињска, Зузана. 1995. *Македонскиџе дијалекџи во Еџејска Македонија*. Синџакса, 1 том. Скопје: МАНУ.
- Тополињска, Зузана. 2009. Полски ~ македонски : граматичка конфронтација. 9. Негаџија. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите.
- Усикова, Рина. 1997. „Забелешки кон значењата на некои модални глаголи во македонскиот јазик контрастивно со рускиот“. *Зборник во честџ на Раџмила Уџринова-Скаловска, џо џовод седумдесетџгодишнинаџа*,

⁴ Сп. кај Крамски (Krámský 1972:21) и: “R. de la Grasserie (“De l’article”, p. 385) writes that *d’homme* with a generic article is indeterminate so far as individuals of a genus are concerned but determinate in relation to other genera.”

⁵ Членот како оператор што треба да издвои или да укаже на цел род, а не да издели единичен познат ентитет, е предмет на одделни дискусии.

- Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“, 325–329.
- Чашуле, Илија. 1989. „Модалните глаголи во македонскиот јазик“, *Прилози* 14/2, Скопје: МАНУ, 87–117.
- Шведова, Н. Ю. 1979. *Русский язык*. Москва: Энцикопедия.
- Carretero, María, 1991. “Una propuesta de tipología de la modalidad: la aceptación como categoría modal”, *DICENDA cuadernos de filología hispánica*, Editorial Compultense, Madrid, 41–61.
- Jespersen O. 1924. *The Philosophy of Grammar*. London: Allen&Unwin
- Palmer E. R.: 2001. *Mood and Modality*. Cambridge: Cambridge University Press
- Perkins, M. R. 1983. *Modal expressions in English*. Open Linguistics Series, London: Frances Pinter
- Quirk, R., Greenbaum. O. Leech y J. Svartvik. 1985. *A Grammar of Contemporary English*. London: Longman
- Lyons, John. 1977. *Semantics, 1&2*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lyons, Christopher. 1999. *Definiteness*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Krámský Jiří. 1972. *The article and the Concept of Definiteness in Language*. The Hague – Paris: Mouton.

Summary

Regarding the statement that the grammatical categories can be considered as “a class/a group of grammatical meaning which merge different formal units that can be found in relation to the unity of the most general abstract meaning, and in relation to opposed, also abstract, more specific meanings” (Шведова 1979: 59) and also having in mind Lifanov’s statement (Лифанов 1999: 7) “that in the grammar the term ‘grammatical category’ is a nucleus, so its analysis holds a primary place in the learning of the grammatical structure of the language”, we reflect on the changes in the definitions of the grammatical categories *definiteness* and *modality* and the new possible prism from which the Macedonian excerpts can be interpreted, using this definitions in the modern linguistics. We consider as modern linguistics the period during the second half of the XX and the first one of the XXI century, especially the approaches that appear in the first edition of Koneski’s Grammar, which are not necessarily unknown or unused in the Macedonian linguistics, but their application has been sporadic, in a just a few separate scientific monographs or papers.

Keywords: linguistic theories, XX-XXI century, grammatical categories, modality, definiteness